

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Häkkinen, Anne

Title: Perustietoa perheenyhdistämisestä

Year: 2016

Version:

Please cite the original version:

Häkkinen, A. (2016). Perustietoa perheenyhdistämisestä. Agricolaan kirja-arvostelut, 26.10.2016. <http://agricola.utu.fi/julkaisut/kirja-arvostelut/index.php?id=3989>

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

Agricolan kirja-arvostelut

ISSN 1796-704X

Perustietoa perheenyhdistämisestä

26.10.2016 Anne Häkkinen <anne.m.hakkinen@jyu.fi> FM, tohtorikoulutettava, Historian ja etnologian laitos, Jyväskylän yliopisto

Fingerroos, Outi; Tapaninen, Anna-Maria; Tiilikainen, Marja (toim.): *Perheenyhdistäminen. Kuka saa perheen Suomeen, kuka ei ja miksi?.* Vastapaino, 2016. 250 sivua. ISBN 978-951-768-542-9.

***Perheenyhdistäminen*, on tervetullut lisä suomenkieliseen maahanmuuttoa ja siirtolaisuutta käsittelevään tutkimuskirjallisuuteen. Kirja kiinnittyy ajankohtaan, jolloin perhesiteisiin pohjautuvan maahanmuuton merkitys on kasvanut samalla kun siihen kohdistuu yhä tiukentuvia vaatimuksia ja rajoituksia.**

Nimensä mukaisesti arvioitava kirja keskittyy tarkastelemaan perheenyhdistämistä 2000-luvun alun Suomessa. Se tarjoaa tutkittua perustietoa aiheesta ja on selkeästi suunnattu myös akateemista tiedeyhteisöä laajemmalle yleisölle, poliitikoille ja eri kansalaisyhteiskunnan toimijoille. Kirjoittajat ovat perheenyhdistämiseen ja siirtolaisuuteen perehtyneitä akateemisia asiantuntijoita antropologian, etnologian, sosiologian, politiikan tutkimuksen, poliittisen historian ja maantieteen, uskontotieteen sekä viestinnän tutkimuksen tieteenaloilta.

Useimmissa kirjan artikkeleissa perheenyhdistämistä tarkastellaan turvapaikan saaneiden henkilöiden ja humanitaarisen muuton näkökulmasta, lukuun ottamatta avioliittomaahanmuuttoa. Kirjassa esitetään tärkeitä pohdintoja siitä, kenellä on oikeus perheeseen ja miksi. Artikkeleista käy ilmi, että päätöksenteko ei ole objektiiviseksi käsitetyistä mittaamiskeinoista huolimatta läheskään aina johdonmukaista. Yksi kirjan keskeisistä huomioista onkin se, että yhtäläinen oikeus perheeseen ei näytä olevan perheenyhdistämistä koskevissa päätöksenteoissa selkeä lähtökohta. Väite Suomen sallivasta perheenyhdistämispolitiikasta osoitetaan useammassakin kirjan artikkelissa myös paikkaansa pitämättömäksi mielikuvaksi.

Perheenyhdistäminen -teos koostuu johdannon ja epilogin lisäksi kahdeksasta artikkelista. Alun johdannossa lukijalle avataan kirjoittajien lähestymistapa perheenyhdistämiseen sekä taustoitetaan perheenyhdistämiseen vaikuttavia tekijöitä, kuten nykyistä lainsäädäntöä ja siinä

tapahtuneita muutoksia sekä vireillä olevia lakiluonnoksia Suomessa. Kirjan ensimmäinen ja toinen luku lähestyvät perheenyhdistämistä tarkastelemalla antropologisen sukulaisuustutkimuksen kautta perheen käsitettä, sitä mitä perheellä ylipäänsä tarkoitetaan ja on tarkoitettu esimerkiksi suomalaisessa ja somalialaisessa yhteiskunnassa historian valossa. Luvut tuovat esille, että perhe ei ole selvärajainen sosiaalinen yksikkö eikä sitä voi irrottaa kulttuurisista ja sosiaalisista yhteyksistään. **Outi Fingerroos, Anna-Maria Tapaninen ja Marja Tiilikainen** muistuttavat, että perheestä on tullut Suomessa itsestään selvä kategoria vasta toisen maailmansodan jälkeen. Esimerkiksi ydinperheen ajatus on luonnollistunut vasta 1950-luvulla Suomessa. Kirjoittajat huomauttavat, että maahanmuuttoviranomaiset eivät toimi kulttuurisessa tyhjiössä arvioidessaan siirtolaisten perhesiteitä, vaan peilaavat erilaisia perhemuotoja kulttuuriseen ideaalikuvaan perheestä. Lähtökohdaksi päätöksenteossa asettuu ydinperhettä normatisoiva ja luonnollistava ajattelu. Marja Tiilikainen, **Abdirashid Ismail** ja **Mulki Al-Sharmani** puolestaan havainnollistavat (luku 2) somalialaisten laajaa perhekäsitystä, jota suomalaisessa ydinperheajattelun kehikossa ja perheenyhdistämispäätöksissä ei ole kovin hyvin ymmärretty.

Kolmas luku ”Mitä perheenyhdistäminen tarkoittaa?” avaa puolestaan sitä, miten perheenyhdistäminen käytännössä tapahtuu. Luvussa Outi Fingerroos myös peilaa Maahanmuuttoviraston viranomaisten ja kansalaisjärjestöjen edustajien näkökulmia perheenyhdistämisestä, ja pohtii, millaiset edellytykset viranomaisilla on ymmärtää monimuotoisia perheitä ja perhesiteitä.

Kuva: Suomalainen maahanmuuttajaperhe Ellis Island, New York 1917, Frederick C Howe, National Geographic 1917.

Epäilyttävät perheet ja avioliittomotiivit: kenellä on oikeus perheeseen?

Useissa kirjan artikkeleissa osoitetaan, miten ihmisoikeudet eivät ole kaikkien saatavilla tasapuolisesti, ja miten esimerkiksi etnisyys ja rodullistaminen arvottavat ja asettavat ihmisiä erilaisiin asemiin perheenyhdistämisprosessissa. Artikkelien pohjalta jää vahva mielikuva, että etenkin Euroopan ulkopuolelta tulevien maahanmuuttajien perhe-elämää ja sen kelvollisuutta määritellään ja kyseenalaistetaan Suomen ulkomaalaihallinnossa, hallinto-oikeudessa, politiikassa ja tiedotusvälineissä. Ulkomaalaihallinto esimerkiksi luokittelee perheitä eri tavoin sen perusteella, ovatko perheenjäsenet EU-kansalaisia vai tulevatko he EU:n ulkopuolelta. EU:n ulkopuolelta tuleviin perheisiin sovelletaan suppeaa perheen määritelmää, kun EU:n jäsenmaista tuleviin puolestaan laajaa määritelmää (s. 86). Kirjan luvut 4–8 purkavatkin sitä, miten ulkomaalaihallinnossa ja mediassa luodaan käsitystä maahanmuuttajien perhesiteiden tai Suomen kansalaisen kanssa avioituneen ulkomaalaisen puolison avioliiton aitoudesta ja epäilyttävyydestä.

Anna-Kaisa Kuusisto-Arponen käsittelee artikkelissaan (luku 4) ala-ikäisenä yksintulleiden lasten ja nuorten perheenyhdistämistä ja siihen liittyviä vaikeuksia. Hänen mukaansa alaikäisten nuorten on hyvin vaikea saada myönteistä perheenyhdistämisspätöstä: esimerkiksi vuonna 2013 vain yksi 157 hakijasta sai myönteisen päätöksen. Lopputuloksena onkin se, että kansallisten ja EU-rajojen vartioimisen seurauksena yksin tulleet lapset ja nuoret eivät saa perheitään Suomeen. Kuusisto-Arponen kiteyttää tämän seuraavasti: ”Suomalainen yhteiskunta tarjoaa heille hoivaa ja turvaa, mutta samalla olemme luoneet oudon systeemin, jossa yksin tulleet lapset ja nuoret on suojeltu perheettömiksi” (s. 108). Hänen mukaansa perheen merkitystä nuorten hyvinvoinnille ei huomioida päätöksissä, esimerkiksi kotoutumista edistävänä tai radikalisoitumista ja syrjäytymistä ehkäisevänä tekijänä. Lapsen edun toteutuminen ei näyttäydy Maahanmuuttoviraston päätöksenteon lähtökohtana. Sen sijaan suomalaisessa viranomaiskoneistossa näyttää vallitsee pelon ilmapiiri, jossa alaikäinen perheenkokoaja nähdään ensisijaisesti oman perheensä uhrina, ja kykenemättömänä ilmaisemaan omia kokemuksiaan. Maahanmuuttovirasto voi esimerkiksi evätä yksin tulleen alaikäisen perheenyhdistämishakemuksen sillä perusteella, että lapsi on lähetetty matkaan salakuljettajien välityksellä. Kuusisto-Arponen kuitenkin huomauttaa, että perheiden näkökulmasta salakuljettaminen on usein ainoa keino saada lapsi turvaan konfliktialueelta.

Saara Pellander ja **Johanna Leinonen** puolestaan tarkastelevat Luvussa 5 Suomen kansalaisten puolisoitten oleskelulupahakemuksia ja niistä kielteisen päätöksen saaneiden Helsingin hallinto-oikeuteen jättämiä valituksia. He havaitsivat, että viranomaisten päätöksen kriteerinä oleva käsitys ”aidosta” ja hyväksyttävästä avioliitosta oli melko kapea-alainen. Avioliiton ainoana hyväksyttävänä motiivina sai olla vain toive viettää avioelämää suomalaisen kumppanin kanssa, ja vielä samassa osoitteessa. Pellanderin ja Leinosen mukaan muut asumisjärjestelyt tai tiiviit yllirajaiset perhesiteet joko ulkomaalaisen puolison lähtömaahan (esim. puolison lapset) tai myös Suomeen (ulkomaalaisen puolison lapset, sisarusket jne.) voivat vaikeuttaa merkittävästi myönteisen oleskeluluvan saantia. Nämä muut perhesuhteet saattavat herättää epäilyksen maahanmuuttosäännösten kiertämisestä ja ”vääränlaisista” motiiveista avioitua. Pellander ja Leinonen toteavatkin, että perhesiteiden negatiivinen vaikutus perheenyhdistämisspätökseen ”tuntuu erikoiselta, kun ottaa huomioon, kuinka yleistä perheiden pirstaloituminen eri maihin ja maiden sisällä nykyään on.” (s. 126–127)

Myös mediassa muokataan kuvaa maahanmuuttajista ja heidän perheistään. **Karina Horsti** ja **Saara Pellander** käsittelevätkin artikkelissaan ”Mummot mediassa: julkinen keskustelu kahdesta ”isoäititapauksesta” 2009–2010” mediakeskusteluja, joissa pohdittiin monikulttuuristen iäkkäiden vanhempien mahdollisuuksia asua aikuisten lastensa luona Suomessa. Keskusteluissa muun muassa kyseenalaistettiin ydinperheen rajoja ja velvollisuuksia, kuten sitä kuuluuko isoäiti Suomessa perheeseen vai ei. Keskustelut liittyivät laajemmin kulttuurisen kansalaisuuden kysymyksiin, siihen, kenellä on oikeus tulla Suomeen ja kuulua yhteiskuntaan. Horsti ja Pellander havaitsivat keskustelun sävyssä muutoksia tarkastelemallaan aikavälillä. Alun tukea antava ja humanitaarinen, ulkomaalaislaista tehtyjen tulkintojen epäinhimillisyyttä (käännytyspäätöstä) painottava diskurssi muuttui uhkakuvia korostaviksi puhetavoiksi tuhansista rajalla odottavista vanhuksista. Huoli keskustelussa kohdistui lopulta siihen, kuinka ”maahanmuuttajien mummot” veisivät ”meidän” mummoiltamme hoivapalvelut” (s. 176).

Kuva: Eurooppalainen perhe soutamassa kohti Amerikkaan matkalla olevaa purjelaivaa, Aldine Schlesinger 1871.

Mielenkiintoisen näkökulman perheenyhdistämisprosessiin tuo **Anna-Maria Tapaninen** (luku 6) tarkastelemalla DNA-tutkimuksen merkitystä perheenyhdistämisessä ja sitä, millaisiin perheenyhdistämiseen liittyviin kysymyksiin DNA-tutkimus pystyy vastaamaan. Hän avaa artikkelissa sitä, millaisia vastauksia DNA-tutkimuksella etsittiin 1990-luvulla, miten DNA-analyysin tarjoamaan tietoon, esimerkiksi tulosten objektiivisuudesta, on suhtauduttu ja millainen rooli sillä nykyisin on perheenyhdistämispäätösten teossa. Nykyisin DNA-tutkimusta käytetään laajalti länsimaissa ja myös Suomessa maahanmuuttajien perhesiteiden todistamiseen. Siihen turvaudutaan haastattelujen lisäksi silloin, kun perheenyhdistämistä hakevalla henkilöllä ei ole esittää dokumentteja perhesiteistään tai Maahanmuuttovirasto ei pidä niitä luotettavina. Sitä käytetään myös hakijoiden ja heidän haastattelupuheensa uskottavuuden arvioimiseen. Tapanisen mukaan DNA-testin merkitys päätöksenteossa on ajan myötä vähentynyt. Tutkimuksesta käy ilmi, että nykyinen Maahanmuuttoviraston linjaus DNA-tuloksiin on se, että se ei riitä oleskeluluvan perusteeksi,

vaan biologisen sukulaisuuden lisäksi taustalla on oltava Maahanmuuttoviraston vuonna 2008 antaman lehdistötiedotteen mukaan lisäksi ”aitoa, kiinteää perhe-elämää”.

Myös **Miia Halme-Tuomisaari** nostaa esille Luvussa 8 ”Perheenyhdistäminenkö ihmisoikeus?” DNA-tulosten merkityksen tai pikemminkin sen puutteen tarkastellessaan kysymystä siitä, onko perheenyhdistäminen ihmisoikeus ja millä tavoin ihmisoikeuskysymykset näkyvät hallinto-oikeudessa käsitellyissä perheenyhdistämistapausten valituksissa. Keskeinen analyysin tulos on, että DNA-aineistolla ei ollut hallinto-oikeuden päätöksissä usein minkäänlaista roolia, ja että DNA-aineiston pohjalta määritelty sukulaisuus ei noussut millään tavalla keskeiseksi päätökseen vaikuttavaksi tekijäksi. Halme-Tuomisaari pitää myös yllättävänä tuloksena sitä, että kielteistä perheenyhdistämispäätöstä perusteltiin usein hakuprosessin pituudella. Tuomioistuin saattoi katsoa kiinteän perhe-elämän keskeytyneen ja perhesiteiden katkenneen sen vuoksi, että hakija oli elänyt pitkän ajanjakson erossa perheestään. Paradoksaalisesti ajanjakson pituus saattoi johtua suoraan perheenyhdistämishakemuksen käsittelyn venymisestä. Hänen mukaansa valitusten tekijöiden oli mahdotonta tietää, minkälaiseen todistusaineistoon oikeus päätöksissään nojasi. Artikkelissa päädytäänkin siihen tulokseen, että vaikka ihmisoikeudet näyttävät olevan kielen ja normiston tasolla muodollisesti osa prosessia, käytännössä niillä ei ole merkittävää roolia perheenyhdistämistä koskevassa päätöksenteossa. Hallinto-oikeus ei Halme-Tuomisaaren mukaan esimerkiksi muuttanut kertaakaan Maahanmuuttoviraston tekemää kielteistä perheenyhdistämispäätöstä hakijan ihmisoikeuksien perusteella, esimerkiksi hakijan oikeudella perheeseen ja perhe-elämään.

Tärkeää tutkimustietoa perheenyhdistämisestä

Arvioitava teos, *Perheenyhdistäminen*, on tervetullut lisä suomenkieliseen maahanmuuttoa ja siirtolaisuutta käsittelevään tutkimuskirjallisuuteen. Aihe on erittäin ajankohtainen, ja kirja kiinnittyy ajankohtaan, jolloin perhesiteisiin pohjautuvan maahanmuuton merkitys on kasvanut samalla kun siihen kohdistuu yhä tiukentuvia vaatimuksia ja rajoituksia. Teoksen kieli on huoliteltua, sujuvaa ja helppolukuista, samoin kirjan rakenne on toimiva. Ainoa rakenteellinen seikka, jonka koin lopulta lukemisen kannalta hankalaksi, oli ratkaisu sijoittaa kunkin artikkelin viitteet kirjan loppuun artikkelikohtaisesti, sillä se teki viitteiden tarkistamisesta varsin työlästä, ja samalla keskeytti itse lukuprosessia enemmän kuin jos viitteet olisi sijoitettu loppuviitteiksi kunkin artikkelin yhteyteen, samoin lähteet.

Toinen seikka, jota olisi voinut avata enemmän, koski Luvussa 3 tietoruudun [Dublin-asetusta/sopimusta](#) (s. 68). Asetuksesta olisi ollut syytä kirjoittaa tarkemmin, varsinkin kun syksyllä 2015 siitä nousi ulkoministeri **Timo Soinin** johdolla mediakohua ja vääriä tulkintoja. Soini syytti silloin Ruotsia Dublin-sopimuksen rikkomisesta ja haluttomuudesta rekisteröidä Ruotsin kautta Suomeen kulkevat turvapaikanhakijat Ruotsissa, jolloin turvapaikanhakijoiden turvapaikkapäätökset olisivat tulleet Ruotsin käsiteltäväksi. Soini tulkitsi Dublin-asetusta niin, että turvapaikanhakijan hakemus pitäisi käsitellä siinä EU-maassa, johon hän on ensimmäisenä saapunut. Asetuksessa ei kuitenkaan ole sellaista ehdotonta vaatetta, että ensimmäinen EU-valtio, johon turvapaikanhakija saapuu, on vastuussa turvapaikkahakemuksesta. Arvioitavana olevan kirjan tietoruutuun jäänyt lause on muotoilultaan siten harhaanjohtava: ”Jos turvapaikanhakija oleskelee muussa EU-maassa kuin siinä, mihin hän on ensimmäisenä saapunut, hänet palautetaan vastuussa olevaan maahan turvapaikkamenettelyyn (s. 68)”.

Vaikka Dublin-asetuksen hyvin yksityiskohtainen tarkastelu ei ehkä olekaan ollut mielekästä artikkelin kokonaisuutta ajatellen, kyseinen lause antaa asetuksesta liian yksioikoisen kuvan ja altistaa väärintulkinnoille. Dublin-asetuksen peruseriaatteiden määrittelemä vastuu turvapaikkahakemuksen käsittelystä kuuluu kuitenkin tiivistetysti sille jäsenvaltiolle, 1) jossa ihmisellä on jo laillisesti oleskelevia perheenjäseniä, 2) joka on myöntänyt hakijalle oleskeluluvan tai viisumin, 3) jonka kautta hakija on tullut toiseen EU-maahan (Euroopan unionin ulkopuolisesta maasta), 4) jossa hakija on aikaisemmin hakenut turvapaikkaa, 5) jossa hakija on viettänyt yli 5 kuukautta, eikä tulomaata kyetä osoittamaan, tai 6), jos hakija on asunut vähintään viiden kuukauden jaksoja useissa jäsenvaltioissa, se jäsenvaltio, jossa hän on viimeksi asunut, on vastuussa kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelystä. Lisäksi jäin artikkelissa kaipaamaan viitettä varsinaiseen Dublin-asetukseen.

Näistä muutamista kriittisistä huomioista huolimatta *Perheenyhdistäminen* on hyvin informatiivinen teos ja se avaa perheenyhdistämistä monipuolisesti niin viranomaisten, kansalaisjärjestöjen kuin maahanmuuttajienkin näkökulmista. Ennen kaikkea se herättää ajatuksia moraalista ja perheenyhdistämispäätöksen tekoon kytkeytyvistä inhimillisistä ja subjektiivisista tekijöistä, joiden vaikutusta ei helposti myönnetä tai tunnusteta, kuten kiirettä, taustalla olevia kulttuurisia perhe- ja avioliittoideologioita ja ennakkoluuloja. Kirja on suositeltavaa luettavaa kenelle tahansa perheenyhdistämisestä ja ylipäänsä maahanmuuttoon liittyvistä kysymyksistä kiinnostuneelle lukijalle. Erityisen toivottavaa olisi, että se päättyisi myös yhteiskunnallisesti päättävissä elimissä toimivien henkilöiden käsiin ja luettavaksi.